

ZNAČAJ OBRAZOVANJA ZA RAZVOJ PREDUZETNIŠTVA I PREDUZETNIKA

THE IMPORTANCE OF EDUCATION FOR DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP AND ENTREPRENEURS

Dušan Garabinović, Student Visoke škole za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo Beograd, dusan.garabinovic.032@gmail.com

Sažetak

Koliko je važno dobro poznavanje teorije, toliko je značajno i teoriju primeniti u praksi. Novi načini učenja, koje je neophodno uvesti u naš obrazovni sistem, izjednačili bi teoriju i praksu tako da sve što bi se teorijski naučilo, bilo bi moguće istovremeno primeniti praktično, a samim tim bismo dobili stručnjake koji bi bili sposobni da se prilagode najrazličitijim situacijama koje savremeni koncept poslovanja nosi sa sobom. To prvenstveno ima veliki značaj za razvoj preduzetništva i sektora malih i srednjih preduzeća, jer je posedovanje adekvatnih znanja i sposobnosti osnov za njihovo uspešno poslovanje u okruženju stalnih promena, okruženju koje ne prašta greške, ali koje zna da vrednuje i nagradi one najbolje.

Neophodno je napraviti dobro osposobljen nastavni kadar koji će na najbolji način pomoći razvoj budućeg stručnog kadra i usmeriti ga u pravu organizaciju, gde će svoje stečeno znanje moći primeniti a istovremeno se i dalje usavršavati.

Svest obrazovanog čoveka mora biti takva da ništa nije konačno urađeno – ništa nije savršeno, da se stalno podstiču nova istraživanja. Samo na taj način, sve što smo uložili u obrazovanje biće višestruko vraćeno u svim sferama života.

Abstract

Although knowing theory is important, its application in practice is equally important. New ways of learning, which are necessary to be introduced into our educational system would make theory and practice equals, while making it possible to apply theoretical knowledge in practice at the same time, as well as providing experts to be able to adapt to a variety of situations brought along by a new business concept.

Firstly, it is important for entrepreneurship development, as well as for small and medium-sized business sector, because the possession of appropriate knowledge and abilities is the foundation for doing successful business in a constantly changing environment, the environment which does not forgive mistakes but values and rewards the best ones.

It is necessary to make a well-qualified teaching staff who would help the development of future experts and show them into the right organisation, where they would be able to apply the knowledge acquired, as well as to improve themselves.

An educated person must be aware that nothing is final – nothing is perfect, and that the new research must be constantly urged. Only in this way, everything invested in education will be multiplied in all areas of life.

Cljučne reči: obrazovanje, preduzetništvo, vrste obrazovanja, značaj preduzetničkog obrazovanja

Keywords: education, entrepreneurship, types of education, the importance of entrepreneur education

1. Uvod

Razvoj privrede i društva kao celine, u mnogome zavisi od napretka koji se svakodnevno ostvaruje na polju obrazovanja. Taj napredak je evidentan. Danas postoje različiti načini za sticanje znanja koji se u prošlosti nisu mogli ni zamisliti. Učenje, kao veoma složen proces, moguće je ostvariti kroz različite oblike, kako formalnog, tako i neformalnog obrazovanja. Znanje i stručne sposobnosti oduvek su bile značajne, ali u današnjim uslovima dinamičnog i nepredvidivog okruženja, gde se zahteva sposobnost stalnog usavršavanja i prilagođavanja promenama koje

se svakodnevno dešavaju u okruženju, njihov značaj je još veći.

Ljudi se međusobno razlikuju. Svaki čovek je specifična jedinka, okrenuta ostvarivanju sopstvenih potreba, ciljeva i želja. Nemaju svi ljudi iste ambicije niti sposobnosti za njihovo ostvarivanje, kao ni za obavljanje određenih poslova. Samim tim se razlikuju i želje za učenjem, napredovanjem i konstantnim usavršavanjem, što dovodi do različitih mogućnosti za započinjanje sopstvenog posla. Veoma je važno uskladiti nivo obrazovanja i veština koje pojedinac poseduje sa poslom koji planira da započne. Neadekvatan odabir oblasti poslovanja dovodi do neuspeha poslovnog poduhvata.

Da se ne bi ponavljale greške iz prošlosti gde se neplanski obrazovao preveliki broj kadrova u jednoj oblasti dok su druge bile zapostavljene, potrebno je uvesti takav obrazovni sistem u kome će svaki obrazovani pojedinac moći da očekuje posao u struci za koju se školovao, a to je moguće samo ukoliko postoji potpuno razumevanje i sklad između školskog i privrednog sistema.

Poznato je da je jedan od suštinskih elemenata koji određuje uspeh preduzetničkog poduhvata - inovacija. Međutim, posmatranje inovacija kao posebnog faktora nezavisnog od ostalih nije moguće. Inovativnost je karakteristika koja odlikuje mali broj ljudi. Oni svojim kreativnim načinima razmišljanja i rada pronalaze rešenja za veliki broj problema koji se javljaju u svakodnevnom životu, ali prvenstveno u različitim privrednim oblastima. Ta rešenja mogu na prvi pogled delovati prosta, jednostavna, ali takođe i izuzetno komplikovana, ali ono što je tačno jeste da se jednostavnošću mogu rešiti i najsloženiji problemi - važno je znati uočiti mogućnosti za što jednostavnije i lakše prevazilaženje problema i svojim sposobnostima ih sprovesti u delo.

Kao deo celine poslovnog sistema, preduzetnik bi trebalo da se neprekidno menja, usavršava, napreduje, da stalno prati promene, kako u svojoj, tako i u ostalim oblastima poslovanja. Naravno, njegov zadatak nije da se samo prilagođava promenama, njegov glavni cilj treba da bude da svojim sposobnostima, kvalitetima i znanjem menja okruženje, da te poslovne promene sam

inicira. Na taj način može stvoriti konkurentске prednosti - osnov za sopstveni uspeh.

2. Definisane obrazovanja

Obrazovanje se može definisati na brojne načine, ali je njegov značaj neosporan. Samim tim, značaj obrazovanja može se posmatrati kroz „podsticanje stvaranja struktura i metoda koje ljudskom biću pomažu kroz čitav njegov život da se stalno obrazuje i da uči“. [1]

Obrazovanje se može posmatrati i kao „organizovana delatnost u kojoj se stiču znanja na više nivoa i različite namene. Sa privrednim i ukupnim društvenim razvojem stvaraju se osnove za sve širi obuhvat stanovništva i standardizovanje pojedinih nivoa obrazovanja u skladu sa potrebama, posebno sticanja stručnih kvalifikacija“. [2]

Kada se pomene termin „obrazovanje“, uglavnom svi pomisle na škole. Međutim, obrazovanje se ne može vezivati samo za različite formalne institucije koje pružaju usluge obrazovanja (kao što su osnovne i srednje škole, fakulteti i sl.). Čovek uči u školi, u samoj učionici, ali i van nje - čovek uči tokom celog svog života. Značaj znanja koja se stiču je ogroman, jer, kao što je Seneka rekao, „učimo za život, a ne za školu“.

„Škola je jedno poglavlje u životu. Unju se ulazi, iz nje se izlazi. Ulazeći u školu postaje se učenik, izlazeći iz učionice prestaje se to biti. Razumljivo je da se mnogi odrasli nerado upuštaju u tu igru, a prihvataju je samo oni koje nagoni nužda ili obaveza, najčešće ekonomske ili profesionalne prirode“. [1]

Obrazovanje je osnova napretka. Zbog toga je važno da svaki čovek shvati njegov značaj i mogućnosti koje mu kvalitetno znanje i informacije mogu pružiti. Obrazovanje je osnova uspeha, ne samo u poslovanju, već i u životu. Ono predstavlja neiscrpni izvor ideja i mogućnosti za pronalazjenje rešenja za brojne probleme i osnova za stvaranje bolje pozicije na tržištu - pa se može primeniti maksima Frensis Bejkona „znanje je moć“.

Osnovna funkcija obrazovnog sistema, kako je navedeno u [3], je „da prikupi, selektuje znanje i

kreira kompetentna znanja za društvo". Možemo identifikovati „tri osnovna procesa [3]:

- proces stvaranja znanja
- proces traženje za znanjem
- proces obezbeđivanja znanja.

Pomenuti procesi bi trebalo da budu međusobno usklađeni. Na taj način se postižu najbolji rezultati, a kreirano znanje će naći svoju praktičnu primenu u poslovanju.

Učenje mora da bude permanentno, mora se odvijati tokom čitavog čovekovog života. Opšte je poznato da znanje vremenom zastareva, a da se određeni deo znanja gubi u procesu zaboravljanja. To ukazuje na potrebu kontinuiranog učenja koje se dešava svesno, ali u određenim situacijama ono je van kontrole čovekove svesti. Život je prepun neočekivanih događaja, svet se stalno menja, a te promene su sve brže i veće. Time se dodatno ističe značaj obrazovanja tokom celog života. Naravno, u okviru permanentnog obrazovanja mogu se navesti određeni ciljevi koje treba ispuniti, odnosno „utvrđeni pravci [1]:

- Potreba da se obezbedi kontinuitet obrazovanja, tako da se izbegne osipanje znanja.
- Prilagođavanje programa i metoda posebnim ciljevima i osobenostima svakog društva.
- Priprema ljudi, na svim nivoima obrazovanja za način života što teče u stalnom razvoju, promenama i preobražajima.
- Mobilizacija i puno korišćenje svih sredstava obrazovanja i informacije, van tradicionalnih definicija i institucionalnih granica nametnutih obrazovanju.
- Tesno povezivanje različitih oblika delovanja (tehničkog, političkog, industrijskog, komercijalnog itd.) i ciljeva obrazovanja“.

Kao što različite inovacije u brojnim sferama društvenog života dovode do promena koje se odražavaju na funkcionisanje čoveka, kako pozitivnim tako i negativnim efektima, i promene u obrazovanju imaju sličan uticaj. Mnogi ljudi ne prihvataju nove vidove obrazovanja i ne shvataju značaj stalnog učenja – učenja koje traje od rođenja, pa do smrti.

„Obrazovanje treba da bude proces koji počinje rođenjem i traje sve do groba; ono se ne sme prekinuti napuštanjem škole ili univerziteta. Možda je najvažnija funkcija obrazovanja, koju su pedanti zaboravili, razvijanje želje i sposobnosti za učenje; zvanično obrazovanje treba da bude priprema za samoobrazovanje kroz čitav život. Stvaranje mogućnosti za obrazovanje odraslih nipošto nije nevažna usluga koju država treba da pruži društvu. Kako je Vinston Čerčil lepo primetio: „Najvažnija stvar u vezi s obrazovanjem jeste apetit za njime. Obrazovanje ne počinje univerzitetom, i ne treba da se završava njime.“ [4]“

Obrazovanje ima za cilj da pomogne razvoj individualnog talenta pojedinca, njegovih znanja, sposobnosti i veština za obavljanje određenog zadatka koji mu najviše odgovara u ustanovljenoj podeli rada.

3. Definisane i karakteristike preduzetnika

Započinjanje sopstvenog posla jedno je od najtežih odluka koje pojedinac može doneti. Samim tim, takva odluka zahteva i brojne aktivnosti u pripremi i započinjanju biznisa, koje sve zajedno nisu ni malo jednostavne. Međutim, iako sam proces započinjanja sopstvenog posla može biti izuzetno komplikovan, izuzetan je osećaj kada poslovni poduhvat počne da daje očekivane rezultate.

Sam pojam preduzetništva može se odrediti kao „skup aktivnosti u čijoj se osnovi nalazi praktična primena heterogenih znanja i sposobnosti, a u cilju obavljanja odgovarajuće proizvodne ili uslužne privredne aktivnosti, usmerenih ka rastu i razvoju“ [5]. „Preduzetništvo nije ni nauka ni umetnost. Ono je, prvenstveno, praksa, odnosno praktična primena znanja, umenja i umešnosti iz navedene oblasti, uz visoku dozu individualnosti ličnosti.“ [6]

Prilikom započinjanja preduzetničkog poduhvata, preduzetniku niko ne garantuje uspeh. Brojni faktori, kako internog, tako i eksternog karaktera, čine složenu celinu koja utiče na uspešnost poslovanja. Kao deo te celine, preduzetnik bi trebalo da svojim inovativnim i kreativnim načinom razmišljanja i sklonostima ka neprekidnom učenju, minimizuje njihov negativni uticaj, u meri u kojoj je to moguće, a da

što više iskoristi pozitivne mogućnosti koje mu se pružaju u poslovanju – treba izbegavati opasnosti, a iskoristiti što više povoljnih poslovnih prilika. Njih je neophodno uočiti, utvrditi njihov značaj, a zatim planirati i sprovesti aktivnosti kako bi se stvorile, održale i unapredile konkurentske prednosti. To je moguće samo ukoliko je pojedinac svestan okruženja u kome živi, mesta koje u njemu zauzima i sopstvenih mogućnosti da svoje ciljeve i planove ostvari.

„Kada postanete preduzetnik, nema nikakvih garancija. U najvećem delu Vaš uspeh ili propast zavisi od Vas“. [5]

„Preduzetništvo predstavlja kompleksan, multidimenzionalni „okvir“, koji naglašava pojedinca, okruženje, organizaciju i sam preduzetnički proces. Specifični faktori koji se odnose na ove četiri dimenzije su sledeći:

- pojedinac
- okruženje
- organizacija
- preduzetnički proces“ [7]

„Ključne karakteristike ličnosti preduzetnika su: želja za samopostignućem, samopouzdanje, samostalnost, prihvatanje rizika, kreativnost, inovativnost i vizija“. [7]

Ono što karakteriše preduzetnike je inovativnost, kreativnost, prihvatanje rizika, povezivanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, motivisanost i sl., što sve vodi potencijalnom poslovnom uspehu. „Osnovna obeležja razvoja preduzetništva su: (a) inovacije, (b) razvoj nauke i informacionih tehnologija, (c) informacije i (d) znanje.“ [5] Sve navedeno je povezano sa obrazovanjem, pa je samim tim njegov značaj u preduzetništvu ogroman.

Neke od najčešće navođenih osobina preduzetnika koje predstavljaju osnovu profilisanja njegove ličnosti „su:

- inicijativa i inovativnost
- upornost
- spremnost za preuzimanje rizika
- inteligencija
- orijentacija ka prilici i cilju
- samopouzdanje i optimizam
- komunikativnost
- motivisanost

- fleksibilnost
- energičnost
- moralnost itd.“ [8]

U svakodnevnom životu postoje ljudi koji se svojim karakteristikama, ponašanjem i načinom razmišljanja razlikuju od drugih, koji poseduju kreativnost, sklonost ka riziku, inovativnost. Međutim, samo urođene sposobnosti često nisu dovoljne da bi određeni pojedinac postao preduzetnik, isto kao što, po Ciceronovim rečima „njiva, mada plodna, ne može rađati bez obrade, tako ni čovek ne može stvarati bez učenja“. Tu važnu ulogu igra obrazovanje. Koliko je neki pojedinac voljan da postigne poslovni uspeh, vidi se po tome koliko je posvećen sopstvenom obrazovanju.

4. Vrste obrazovanja

„Obrazovanje obuhvata skup metoda kojima društvo pokušava da usmerava ili ubrzava proces učenja. [4]“

Veoma je značajno napomenuti da se proces obrazovanja ne sprovodi samo u detinjstvu, odnosno u mladalačkom dobu (u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama, visokoškolskim ustanovama), već i nakon toga – obrazovanje je proces koji traje čitavog života. „Edukacija nije priprema za život; edukacija je sami život“ (John Dewey).

Na osnovu brojne literature može se zaključiti da u osnovi postoje sledeće tri forme obrazovanja (Slika 1):

- ✓ *formalno obrazovanje* – podrazumeva procese koji se odvijaju u formalnom obrazovnom sistemu koji sačinjavaju obrazovne institucije kao što su: osnovne škole, srednje škole, visokoškolske ustanove, gde rade školovani i stručni ljudi (učitelji, nastavnici, profesori) koji prenose znanje učenicima po propisanim pravilnicima i planovima i ocenjuju rezultate učenja (npr. kroz ocene) i gde se nakon završetka stiče određeno zvanje (diploma).
- ✓ *neformalno obrazovanje* – podrazumeva procese koji se odvijaju van formalnog obrazovnog sistema. „Neformalno obrazovanje možemo definisati kao preduzimljivost osobe u cilju sticanja znanja

(obično izvan tradicionalnih školskih sistema) gde je sadržaj prilagođen jedinstvenim potrebama pojedinca u cilju da se maksimizuje učenje a minimizuju ostali elementi koji često zaokupljaju formalno obrazovanje (nametnuta disciplina, pisanje izveštaja, redovno pohađanje nastave...) [9]

- ✓ *informalno obrazovanje* – podrazumeva sticanje znanja koje se odvija tokom celokupnog života čoveka dok on obavlja najrazličitije životne aktivnosti. Na taj način, čovek, iako nesvesno, dosta toga nauči stičući iskustvo kroz interakciju sa okruženjem – prijateljima, kolegama, članovima porodice i sl. „Informalno učenje jeste proces samostalnog sticanja znanja, vrednosti, stavova, sposobnosti i veština, u svakodnevnom životnom, radnom i socijalnom okruženju.“ [10]

Slika 1 – Vrste obrazovanja: formalno, neformalno, informalno [autor]

„Uspešan preduzetnik poseduje veliku energiju za rad i stabilnost, kreativnost i inovativnost, vizionarske sposobnosti i visok stepen inteligencije, ali ne samo one koja se ostvaruje kroz formalno obrazovanje, već i kroz poznavanje „zakona ulice“ i posedovanje „osećaja za biznis“. [5]

5. Značaj obrazovanja za preduzetnike

Smanjivanje nezaposlenosti predstavlja jedan od najvažnijih ciljeva kojima jedna država teži. Sektor malih i srednjih preduzeća i preduzetnika u ostvarivanju pomenutog cilja igra veoma važnu ulogu. Neophodno je stvoriti uslove za razvoj preduzetništva koji se zasniva na obrazovanju.

Obrazovanje je suštinski element preduzetništva.

U današnjim uslovima stalnih promena i izuzetne konkurentnosti, informisanost i posedovanje znanja o određenim oblastima poslovanja predstavlja dragocen, može se reći i najznačajniji resurs poslovanja. „Informacije i znanje, posmatrani kao proizvodni resursi, značajno se razlikuju od ostalih proizvodnih resursa. Pre svega, nisu ograničeni i neiscrpnj su. Takođe, nije moguće precizno izmeriti troškove njihovog stvaranja“ [5]

Preduzetničko obrazovanje je neophodno sprovesti kako bi ljudi stekli predstavu o tome šta je preduzetnik, kakve karakteristike su neophodne za bavljenje preduzetničkim poslom, kako se razvijaju sklonosti ka inovacijama, kreativnost, želja za promenama i sl. – odnosno kako bi se stvorila svest o tome da posao ne treba čekati, već da bi svaki pojedinac trebalo sam sebi da stvori posao.

Efikasno preduzetničko učenje po pravilu sadrži „sledeće elemente:

- a) mentalni sklop i ponašanje: razvoj ličnih stavova i veština u svrhu razvijanja želje za inicijativom i smisla za preduzetništvo i povećanje zapošljavanja;
- b) izbor zanimanja: podizanje svesti o samozapošljavanju i preduzetništvu kao izboru zanimanja;
- c) učenje kroz praksu: rad na konkretnim preduzetničkim projektima i aktivnostima, kao što su mini-preduzeća koja vode učenici/studenti;
- d) osnivanje novih preduzeća: obezbeđivanje konkretnih poslovnih veština i znanja kako osnovati i uspešno voditi preduzeće.“ [11]

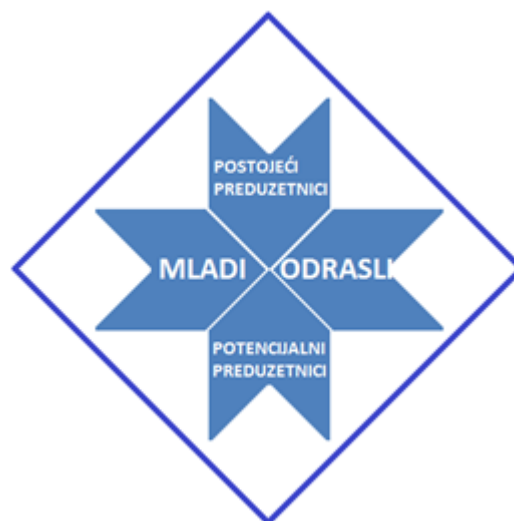
Obrazovanje, koje ima veliku ulogu u svim oblastima čovekovog života, pa samim tim i u preduzetništvu, značajno je ne samo za odrasle već i za omladinu, kako za postojeće preduzetnike, tako i za one koji će to tek postati (Slika 2).

Za mlade je veoma važno da kroz sistem školskog obrazovanja steknu što više informacija vezanih za značaj preduzetničkog načina razmišljanja. To se odnosi na sve nivoe obrazovnih institucija, od predškolskih preko osnovnih i srednjih škola, pa do fakulteta. Od

najranijeg uzrasta kod mladih treba podsticati kreativan način razmišljanja, usmerenost ka inovativnosti, težnju za stalnim napretkom (Albert Ajnštajn je rekao: „Mašta je važnija od znanja. Znanje je ograničeno. Mašta okružuje svet.“), rad u grupama (takozvani „timski rad“), treba ih „naučiti kako da uče“ u cilju pripreme za stalno usavršavanje u budućnosti i sticanje dovoljnih kompetencija za određeno radno mesto. „Poslodavci žele da obezbede konkurentsku prednost na osnovu znanja i veštine diplomaca, kako bi se lakše nosili sa složenošću posla. Zaposlenima je od suštinske važnosti da budu zadovoljni poslom koji žele da rade i za koje su formirani.“[12]“

Naravno da je veoma važno i učenje kroz procese vanškolskog obrazovanja. To prvenstveno zavisi od sklonosti ljudi i njihovog načina života i potencijalnog iskustva koje u tim uslovima mogu steći.

Odrasli su takođe veoma zainteresovani za preduzetništvo, prvenstveno zbog toga što im ono omogućava da samostalno započnu posao, a to je u uslovima nezaposlenosti veoma značajno. Neki od načina sticanja odgovarajućih znanja za preduzetnički posao su programi obučavanja, prekvalifikacija i dokvalifikacija, osposobljavanja i sl. Osnovne koristi koje pojedinac može ostvariti kroz rad u svom malom i srednjem preduzeću i kao preduzetnik su: „obezbeđivanje egzistencijalnih izvora prihoda za sebe i celu porodicu, stvaranje uslova za kvalitetniji način života, želja za osamostaljivanjem i samostalnim pokretanjem posla, ostvarivanjem profita.“[13]. Na osnovu toga, cilj nastave preduzetništva je „da osposobi polaznike/ce za preduzimljivo sprovođenje aktivnosti iz konteksta porodičnog, makro i mikro socijalnog okruženja i razvoj kompetencija potrebnih za uspešno uključivanje u svet rada i sticanje ekonomske i biznis pismenosti.“[14]

Slika 2 – grupe ljudi kojima je veoma važno preduzetničko obrazovanje [autor]

Mladi i odrasli predstavljaju potencijalne buduće preduzetnike. Oni su svuda oko nas. Svi oni prolaze kroz određene faze u procesu odluke da bi započeli preduzetnički poduhvat (Slika 3). Na početku je važno da postanu svesni značaja i mogućnosti koje obavljanje preduzetničkog poduhvata nosi sa sobom. Uviđajući sve prednosti koje donosi takav oblik poslovanja, pojedinac dobija želju da započne obavljanje sopstvenog posla. Međutim, najčešće on ne poseduje dovoljno visok nivo sposobnosti i znanja za njegovo samostalno obavljanje. Upravo ovde se vidi pravi značaj preduzetničkog obrazovanja. Naravno, nikada nije kasno da se steknu nove veštine i kompetencije, a sama posvećenost i trud u sticanju novih sposobnosti, kao i mogućnosti za njih, igraju veoma važnu ulogu. Tek kada bude u potpunosti spreman, kada bude bio u mogućnosti da sagleda sve svoje snage i slabosti, ali i prilike i opasnosti, kada bude spreman da započne sopstveni biznis i da se neprestano prilagođava iznenadnim promenama zahteva i uslova poslovanja na tržištu, za pojedinca se može reći da ima velike šanse da njegov poduhvat doživi uspeh. Neuspeh u poslovanju nije ono najlošije što preduzetnika može zadesiti. Na greškama se uči, a preduzetnik iz poslovanja može dosta toga naučiti, tako da doživljavanje brojnih uspeha, ali i padova, kao jedan od vidova obrazovanja značajnog za preduzetnika, predstavlja dragocenost koju sa sobom nosi život, koja stvara iskustvo. Važno je sagledati svoje, ali i greške i dobre poslovne

poteze koji su načinili drugi, a još važnije je kako se podnosi neuspjeh. Iz tih razloga je preduzetničko obrazovanje izuzetno značajno. Ljudi koji znaju da ostanu realni i da čvrsto stoje na zemlji u periodima izuzetnih poslovnih uspeha, kao i oni koji znaju da iz doživljenog poslovnog brodoloma izvuku što više pouka, predstavljaju primere pojedinaca svesnih okruženja u kome žive, onih koji imaju viziju budućnosti koja ih stalno gura napred – ka uspehu.

Slika 3: postupak koji pojedinac prolazi od svesti o značaju do započinjanja preduzetničkog poduhvata [autor]

Ne bi trebalo zanemariti ni one ljude koji već posluju u određenoj privrednoj oblasti. Njima je sticanje novih i inovativnih znanja takođe važno za nastavak uspešnog poslovanja, ili za rešavanje brojnih problema koji su svakodnevna pojava u poslovnom okruženju, ali i u samoj organizaciji malog i srednjeg preduzeća i preduzetnika. Bitno je unaprediti kako samog preduzetnika, tako i ostale zaposlene. Time se značaj obrazovanja dodatno povećava, jer koliko

je značajno da preduzetnik svakodnevno dobija nove informacije i veštine, toliko je značajno i unaprediti kompetencije ostalih zaposlenih. To se odnosi ne samo na preduzetničke radnje, već i na ostala mala i srednja preduzeća, čime se ističe značaj povezanosti obrazovnog sistema i privrede. Samo ukoliko ova dva sistema jednog društva skladno funkcionišu, međusobno saraduju i jedan drugom se prilagođavaju, stvoriće se pojedinci stručni i sposobni za obavljanje određenog posla odmah po završetku formalnog (školskog) obrazovanja, čime će se smanjiti nezaposlenost i izbeći greška školovanja velikog broja kadrova onih profila koji privredi nisu potrebni. „U stvarnosti, na delu imamo pre „edukaciju o preduzetništvu“ nego „edukaciju za preduzetništvo“ [15].“ Stoga, u znanje treba investirati, jer, kao što je Bendžamin Frenklin rekao, „investicija u znanje isplaćuje najbolje kamate“.

Zaposleni mogu dosta toga naučiti u samom procesu rada, od svojih saradnika – svojih kolega. Saradnja između zaposlenih, kao i između obrazovnih institucija i pojedinaca (učenika, studenata) trebalo bi da se zasniva sve više na savremenim informaciono-komunikacionim tehnologijama koje, u savremenim uslovima, nude brojne pogodnosti koje se u prošlosti, u okviru tradicionalnog koncepta obrazovanja, nisu mogle ni zamisliti. To su najčešće digitalne tehnologije zasnovane na internetu. „Ove tehnologije imaju ogromne strateške implikacije za menadžere koji ih koriste da bi snizili troškove, unapredili nivo usluga koje pružaju kupcu i poboljšaju performanse.“ [16] „Razmena znanja i informacija na svim nivoima u organizaciji može da bude sredstvo za čuvanje resursa, razvijanje proizvoda i usluga i kreiranje novih mogućnosti.“ [16] Zato je važno uvesti što više praktične nastave u sve institucije obrazovnog sistema, naročito u srednje stručne škole. Pritom je potrebno reći da je važno organizovanje seminara, okruglih stolova i konferencija kako bi se olakšalo uvođenje preduzetničkih veština u sam sistem nastave i pružila podrška prosvetnim radnicima, kroz razmenu iskustava i primera iz prakse u ostvarivanju ovog cilja.

„Moderno stručno obrazovanje u Republici Srbiji treba da bude zasnovano na unapred definisanim ishodima učenja, odnosno stručnim kompetencijama čije će dostizanje biti osnovno merilo uspešnosti obrazovnog procesa.“ [17]

Klasičan sistem obrazovanja omogućava sticanje velike količine teorijskog znanja iz raznih oblasti društvenog života. Naravno da je sticanje opšteg teorijskog znanja važno, ali u oblasti poslovanja na tržištu kao mestu koje ne prašta greške, već one nespremne surovo kažnjava, veoma je važno sticanje praktičnog znanja i teorijskog koje se može primeniti u praksi. Njihova povezanost predstavlja veoma važan preduslov za stvaranje obrazovanih ljudi spremnih da se suoče sa najrazličitijim situacijama koje poslovanje pred njih postavlja. Dobro usklađen i razvijen obrazovni sistem stvara uspešne ljude, uspešne preduzetnike.

Sagledavanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti predstavlja neraskidivu celinu koja karakteriše najbolje preduzetnike. Obrazovanje se, samim tim, mora menjati, mora se misliti na budućnost, na život narednih generacija, a za to je neophodno razvijati sisteme formalnog i neformalnog obrazovanja koji su u skladu sa sadašnjim i budućim potrebama čitave privrede. Neophodno je uočiti, stvarati i razvijati sposobnosti i veštine koje su preduzeticima za poslovanje veoma važne, jer samo na taj način, uz kombinaciju korisnih i primenljivih teorijskih i praktičnih znanja stečenih na različite načine i kroz različite sisteme obrazovanja, moguće je očekivati stvaranje sposobnih, i za tržišnu borbu spremnih preduzetnika koji će neprestano usavršavati svet u kome žive i u njemu - uspeti. Veštine komuniciranja, pregovaranja, istraživanja i predviđanja tržišta, kao i razvoj kreativnosti, inovativnog duha i liderskih sposobnosti predstavljaju neke od osnova na kojima treba zasnivati stvaranje preduzetnika – budućih nosilaca privrednog razvoja.

Sagledavanje situacije u privredi i obrazovanju koja je postojala u prošlosti, ali i one postojeće, predstavlja veoma dobru polaznu tačku za dalji razvoj. Sagledavanje dobrih primera u takvim analizama je važno, ali je mnogo značajnije uočiti greške koje su načinjene, greške koje se

konstantno ponavljaju a koje su postale sastavni deo naših života, kako bi se problemi prevazišli i pripremila osnova za bolje i kvalitetnije obrazovanje u budućnosti.

Postoje brojne inovacije koje su promenile istoriju civilizacije, kojih smo svakodnevno svesni i čiji su nam stvaraoci poznati, ali takođe postoje i one koje su manje poznate, čije karakteristike nisu toliko revolucionarne i superiorne, ali koje predstavljaju karakteristike vremena u kome živimo i bez kojih bi naš život bio znatno teži. Tokom istorije, čovek je mnogo toga otkrio – inovacije su postale sastavni deo njegovog života i rada, ali one najveće tek dolaze. One se nalaze u budućnosti i samo čekaju da budu otkrivene, čekaju ljude koji će ih pronaći, prave preduzetnike. Zato je važno ne obazirati se samo na prošlost i sadašnjost, iz kojih naravno može dosta toga da se nauči, već treba odlučno gledati u budućnost, vreme koje nam donosi promene koje ne možemo ni zamisliti, a koje se odnose ne samo na privredu, već i na najrazličitije oblasti ljudskog života.

6. Zaključak

Obrazovani čovek sebe može smatrati uspešnim ako uspe da stečena znanja obrazovanjem nadogradi nekom svojom vizijom koja će pomoći, kako njemu tako i svima koji dođu posle njega. On je samo jedna karika koja povezuje prošlo i buduće vreme, zato mora biti tako jaka da to buduće nikada ne izgubi vezu sa prošlim, jer samo tako uspeh je siguran.

Uspešna privreda je samo ona koja je sastavljena od uspešnih delova tako da svaki od njih mora biti potpuno savršen da, kada se spoje, čine jedinstveni mozaik savršenstva.

Privreda može imati svoju harmoniju samo ukoliko svi njeni delovi funkcionišu uspešno. Veza između delova mora biti takva da svako zna svoje mesto, da prateći druge sebe usavršava, a druge podstiče na napredak. Samo na taj način mozaik savršenstva neće biti narušen. Svaki pojedinac koji sebe smatra preduzeticom mora imati izgrađenu svest o tome ko je, šta je i gde mu je mesto u svemu tome. Svaki čovek je individua za sebe, tako da se svi međusobno razlikuju, naročito u mogućnosti postizanja uspeha u

određenoj privrednoj delatnosti. Obrazovanje pomaže u tome da pronađemo sebe u svim tim oblastima i uvidimo koje je mesto to na kojem sva naša kreativnost može doći do izražaja – u čemu smo najuspešniji. Nikada se ne treba zadovoljiti postignutim. Uvek treba pokušavati i nastojati da se dostigne neki novi cilj, ma koliko to bilo teško, nekada uspešno, a nekada ne.

Bibliografija

1. Langran, P., Uvod u permanentno obrazovanje, drugo prošireno izdanje, Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1976, strana 38, 51, 64, 65
2. Grupa autora, Ekonomski rečnik, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, 2006, strana 498
3. Ambrozi, M., Education in the process of creating competencies for the future, Conference: Employment, education and entrepreneurship; Education and employment opportunities for entrepreneurs, 16-18 October 2013 Belgrade Serbia, strana 53.
4. Pikerling, Dž., Izazov obrazovanju, Narodni univerzitet Braća Stamenković, Beograd 1971, strane 28 i 29.
5. Karavidić, S., Radović-Marković, M, Čukanović-Karavidić, M, Preduzetništvo, Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, treće izdanje, 2015, strane 17,19, 39, 193.
6. Karavidić, S., Preduzetništvo - izazov i rizik, Škola biznisa – naučno stručni časopis, <http://www.vps.ns.ac.rs/SB/2008/1.1.pdf> pristup 21.11.2015., 10:30.
7. Avlijaš, R., Avlijaš G., Preduzetništvo, Univerzitet Singidunum, prvo izdanje, 2013, strane 9, 29.
8. Grozdanić, R., Radojičić, M., Vesić, J., Preduzetnička orijentacija, Tehnički fakultet u Čačku, <http://www.cacak.org.rs/userfiles/files/Preduzetnicka%20orijentacija.pdf>, pristup 22.02.2015., 13:00, strane 1,2.
9. <http://www.iserbia.rs/info/tipovi-obrazovanja-26/>, vreme pristupa 05.02.2015.
10. Republika Srbija, Zakon o obrazovanju odraslih, Republika Srbija, Zakon o obrazovanju odraslih, <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D0%BE-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D1%83-%D0%BE%D0%B4%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%B8%D1%85.pdf>, pristup 21.11.2015.
11. Crna Gora, Ministarstvo ekonomije – Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća, Ministarstvo prosvjete, Strategija za cjeloživotno preduzetničko učenje 2015-2019, radna verzija 1.0, 2014, strana 8, <http://www.erisee.org/sites/default/files/STRATEGIJA%20ZA%20CJELAZIVOTNO%20OPREDUZETNICKO%20UCENJE%20RADNA%201.0.pdf>, pristup 20.11.2015.
12. Medic, Z., Zivadinovic, J., Piljan, I., Management control and improvement of educational process, Conference: Employment, education and entrepreneurship; Education and employment opportunities for entrepreneurs, 16-18 October 2013 Belgrade Serbia, strana 120.
13. Milošević, D., Vujičić, S., Menadžment malih i srednjih preduzeća, Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, treće izdanje, 2015., strane 19, 20.
14. Preduzetništvo – vodič za nastavnike i polaznike drugi i treći ciklus, Projekat “Druga šansa” – Razvoj sistema funkcionalnog osnovnog obrazovanja odraslih u Srbiji koji realizuje GOPA Konsaltants (GOPA Consultants), strana 7, http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/16_Preduzetnistvo.pdf, pristup 19.11.2015.
15. Paunović, S., Preduzetničko obrazovanje – kako ga učiniti efikasnijim i preduzetnijim?, Singidunum revija, <http://www.singipedia.singidunum.ac.rs/content/257-Preduzetnicko-obrazovanje-Kakoga-uciniti-efikasnijim-i-preduzetnijim>, pristup 20.11.2015.

16. Des, G.Dž., Lampkin, Ajsner, A., Strategijski menadžment, Data status, 2007., strana 144, 152
17. Predlog programa mera razvoja ljudskih potencijala, modernizacije sistema formalnog i neformalnog obrazovanja i stvaranja preduslova za zapošljavanje u Republici Srbiji u periodu 2014-2020. godine, This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein., strana 17., <http://matchdo.rs/docs/Akcioni-plan.pdf>, pristup 20.11.2015.

Istorija rada:

Rad primljen: 22.11.2015.

Prva revizija: 23.11.2015.

Prihvaćen: 23.11.2015.